

Manon van der Heijden, *Misdadige vrouwen. Criminaliteit en rechtspraak in Holland 1600-1800* (Amsterdam: Prometheus - Bert Bakker, 2014), 275 p., ISBN 978-90-351-4042-4

Onder impuls van de Werkgroep Strafrechtsgeschiedenis groeide de criminaliteitsgeschiedenis in de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw uit tot een populair onderzoeksthema in Nederland. Getuigen daarvan zijn de uitstekende en baanbrekende studies van onder andere Pieters Spierenburg, Sjoerd Faber, Lotte van de Pol en Florike Egmond. De laatste jaren is er echter veel minder te doen over dit onderwerp en daar wil Manon van der Heijden iets aan veranderen. Als aanloop voor haar VICI-onderzoeksproject *Crime and Gender 1600-1900: A Comparative Perspective* schreef ze een boek waarin ze een stand van zaken geeft over het onderzoek naar vroegmoderne misdaad in de Republiek vanuit het standpunt van de vrouwengeschiedenis.

Daarmee is meteen een eerste vaststelling over dit boek gemaakt: Van der Heijden plaatst niet de genderverhoudingen centraal, maar kijkt eerder naar het aandeel van vrouwen in het misdaadpatroon in de Republiek. Centraal staat de vraag waarom er tijdens de vroegmoderne periode zoveel meer vrouwen werden vervolgd dan vandaag. De auteur meent dat dit kan worden verklaard door de hoge urbanisatiegraad in de Republiek, de vele migranten en de hoge arbeidsparticipatie van vrouwen. Twee van deze verklaringen werden al in 1987 door Lotte van de Pol genoemd in een artikel in het *Tijdschrift voor Criminologie*, maar door te verwijzen naar de hoge arbeidsparticipatie zoekt Manon van der Heijden ook nieuwe verklaringen in de recente historiografie.

Na een inleidend hoofdstuk over het politionele en gerechtelijke apparaat in het vroegmoderne Holland volgen verschillende hoofdstukken waarin Van der Heijden telkens bepaalde misdaadtypes beschrijft. Zo komen achtereenvolgens kindermoord, diefstal, geweld, zedendelicten en misdaden tegen het gezag aan de orde. In elk onderdeel geeft de auteur telkens weer een genuanceerd overzicht van de kennis over vrouwencriminaliteit in de Republiek. Zo wijst ze op de rol van de Nadere Reformatie als verklaring voor het stijgend aantal vervolgingen van kindermoord na 1650 omdat onwettige kinderen hierdoor steeds minder werden geaccepteerd. Vrouwen namen daarom hun toevlucht tot het ombrengen van hun kinderen om zo schande en armoede te vermijden. De economische terugval van de tweede helft van de zeventiende eeuw versterkte deze ontwikkeling en zorgde ervoor dat vrouwen ook bij andere delicten naar oplossingen zochten voor hun precaire economische situatie.

Doorheen het boek maakt Manon van der Heijden de lezer duidelijk dat vrouwen in de vroegmoderne periode veel zichtbaarder waren in de publieke ruimte dan soms wordt aangenomen. Zo wijst ze erop dat vrouwen heel vaak betrokken waren bij kleinere vechtpartijen als gevolg van hun prominente rol in het buurtle-

ven. Ook bij rellen waren vrouwen vaak actief betrokken als gevolg van hun uitgebreide sociale netwerken. Steeds gaat Van der Heijden uit van de grote agency van vrouwen als gevolg van de unieke sociaaleconomische omstandigheden in de Republiek. De Republiek telde inderdaad veel alleenstaande vrouwen doordat veel zeelieden langdurig afwezig waren waardoor de achterblijvende vrouwen er vaak voor jaren alleen voorstonden of achterbleven als weduwen. Vele vrouwen ondergingen hun lot echter niet lijdzaam, maar namen hun toevlucht tot geweld om hun positie in de buurt te verdedigden of zochten in diefstal extra inkomen. Altijd blijft de auteur echter nuanceren, zo wijst ze er bijvoorbeeld op dat vrouwen eerder uit nood dan uit armoede stalen. Dat leidt ze af uit het feit dat dievegges geen voedselwaren viseerden, maar vaak uit waren op modegevoelige producten. De economische crisis speelde hier zeker ook een rol, maar honger was zelden de directe aanleiding tot diefstal. Alleen in het hoofdstuk over zedendelicten is de argumentatie minder overtuigend dat de unieke situatie van vrouwen in de Republiek ook verantwoordelijk was voor de toenemende vervolging van overspel. Een vergelijking met de Zuidelijke Nederlanden zou immers leren dat onder invloed van de religieuze veranderingen ook daar de verstrenging van de seksuele moraal leidde tot een groeiende aandacht van het gerecht voor zedendelicten.

In het afsluitende hoofdstuk legt Manon van der Heijden uit waarom slachtoffers van incest vaak zwaar werden bestraft in het vroegmoderne Holland. Dat had te maken met een gerecht dat de ernst van het gedrag zelf veel zwaarder liet doorwegen dan de positie van dader en slachtoffer. Uiteraard speelden eer en status een grote rol in de vroegmoderne periode maar de zwaarte van de misdaad woog zwaarder door dan de gevolgen voor het slachtoffer. Dit hoofdstuk toont aan dat ook een kwalitatieve, cultureel geïnspireerde studie van vrouwencriminaliteit zeker de moeite loont en de kennis over de vroegmoderne periode fundamenteel kan verbreden. Hopelijk kan deze uitstekende synthese van Manon van der Heijden andere historici aanzetten hier een bijdrage aan te leveren.

Maarten F. Van Dijk

Erasmus Universiteit Rotterdam

Jacques R. Pauwels, *De Grootte Klassenoorlog 1914-1918* (Berchem: EPO, 2014), 670 p., ISBN 978-94-91297-69-4

In nu al weer het tweede herdenkingsjaar van de honderd jaar geleden gestarte Eerste Wereldoorlog houdt de stroom publicaties hierover niet op. Militair, politiek, maar ook cultureel getoonzette historische boeken vormen de hoofdmoot.